

Bijlage HAVO
2011

tijdvak 1

kunst

beeldende vormgeving - dans - drama - muziek - algemeen

Tekstboekje

Tekst 1

Louis Véron

Het beheer van de Opéra de Paris werd vanaf 1831 toevertrouwd aan een directeur-ondernemer, Louis Véron. Hij zou zes jaar lang voor eigen risico de leiding krijgen. Véron verminderde het aantal loges en vergrootte het aantal te verkopen plaatsen. Hij stelde een systeem van pasjes in waarmee abonneementhouders een kijkje achter de schermen konden krijgen. Daarnaast liet hij voortdurend de toneelmachinerieën moderniseren. Ook creëerde hij een *foyer de la danse* waar vaste bezoekers na de voorstelling ballerina's konden ontmoeten. Verder verzorgde hij uitgebreide publiciteitscampagnes, waarvan de verspreiding van prentjes, zoals te zien op afbeelding 1, een onderdeel vormde. Berucht werd Véron vooral door zijn gebruik van de 'claque': een groep ingehuurde toeschouwers die op het gewenste moment klappen of juichen, om zo de rest van het publiek op te zwepen.

Tekst 2

Niccolò Paganini

Niccolò Paganini (1782-1840) was een wereldberoemde violist en componist die van zijn virtuoze techniek zijn handelsmerk maakte. Tijdens zijn leven trok hij in heel Europa veel publiek door zijn spel én door zijn bijzondere verschijning. De pianist en componist Frans Liszt schreef na het overlijden van Paganini in de Parijse krant *Gazette musicale de Paris* het volgende:

“Toen Paganini verscheen met een talent dat uitsteeg boven alle perfectie, werd hij beschouwd als bovennatuurlijk. Hij bracht zo'n levendige sensatie teweeg, hij sprak zo tot de verbeelding, dat zijn talent wel moest uitstijgen boven de werkelijkheid. Voor hem bracht men de verhalen van toverij en magie uit de middeleeuwen weer tot leven; men verplaatste het wonderlijke van zijn talent naar gebeurtenissen in zijn leven; men wilde een onverklaarbaar genie verklaren met feiten die nog onverklaarbaarder waren; weinig was er nog nodig om te geloven dat hij zijn ziel aan de duivel had verkocht.”

Tekst 3

George Balanchine

George Balanchine (1904-1983) werd in Rusland opgeleid tot danser aan de balletschool van het tsaristische hof. Daarnaast ontwikkelde hij zich als choreograaf en studeerde hij aan het conservatorium.

In 1924 stelde Serge Diaghilev, leider van Les Ballets Russes, Balanchine aan als choreograaf van zijn gezelschap. Balanchine schreef negen choreografieën voor Les Ballets Russes, waaronder *Apollon Musagète* (Apollo als aanvoerder van de muzen) en *Le Fils Prodigue* (De verloren zoon).

Le Fils Prodigue is gebaseerd op het Bijbelse verhaal van *De verloren zoon*. Het verhaal gaat over een vader met twee zoons. De jongste zoon eist zijn erfdeel op, verkwist het en keert berouwvol terug. Zijn vader is vergevingsgezind en organiseert een feest ter ere van de terugkeer. Dit maakt de oudste zoon jaloers. Hij is immers altijd trouw geweest. De vader wijst de oudste zoon evenwel terecht: het is goed om de terugkeer van de 'verloren' zoon te vieren, want hij is weer 'gevonden'.

Tekst 4

Apollon Musagète

In het ballet *Apollon Musagète* (Apollo als aanvoerder van de muzen) worden drie van de negen muzen opgevoerd. Het zijn de muzen die het meest passen bij de danskunst: de muze van het poëtische ritme, de muze van de mime ofwel het vertellen met behulp van gebaren, en de muze van de dans.

Balanchine maakte later in zijn carrière, rond 1957, een aangepaste versie van het ballet. Het stuk krijgt dan kortweg de titel *Apollo*. Balanchine schrapte in deze latere variant de proloog met de geboorte van Apollo en hij veranderde de kostuums en decors.

Tekst 5

Balanchine in de Verenigde Staten

De rijke Amerikaanse kunstverzamelaar en criticus Lincoln Kirstein woonde in 1928 in Parijs de opvoering van *Apollon Musagète* bij. Hij werd zo enthousiast dat hij Balanchine en Igor Strawinsky, de componist van de muziek voor *Apollon Musagète*, uitnodigde om in New York een balletgezelschap te stichten.

In 1933 kwamen Balanchine en Strawinsky daadwerkelijk naar Amerika. Om in zijn onderhoud te voorzien, werkte Balanchine geregeld voor Broadwaymusicals en de Amerikaanse filmindustrie. Hij was gefascineerd door de typische kenmerken van de show- en musicaldans.

Tekst 6

De opkomst van televisie en van de televisieomroepen in Nederland

In de jaren dertig van de twintigste eeuw experimenteerde het electronicabedrijf Philips met het uitzenden van televisiebeelden en in 1938 vervolmaakte Philips deze techniek. Het duurde nog tot 1951 voordat in Nederland de eerste publieke televisie-uitzending plaatsvond.

De Nederlands overheid besloot in 1951 te starten met een beperkt aantal uitzendingen via één kanaal, in totaal drie uur zendtijd verspreid over twee avonden. De zendtijd werd verdeeld tussen de Nederlandse Televisie Stichting (NTS) en de al bestaande radio-omroepen. Deze radio-omroepen richtten zich van oudsher op hun eigen zuil, of achterban. De KRO op de katholieken, de NCRV op de protestants-christelijken, de AVRO op de liberalen en de VARA op de socialisten. De V.P.R.O. (Vrijzinnig Protestantse Radio Omroep) begon pas met televisie uitzendingen in april 1952 en zond niet zo vaak uit als de andere omroepen. De TROS werd ruim twaalf jaar later opgericht. In 1989 ontstonden de commerciële omroepen.

Tekst 7

TV as Fireplace

De Duitse filmer Gerry Schum nodigde in 1969 verschillende kunstenaars uit om een kunstwerk te maken voor uitzending op televisie. Een van deze kunstenaars was de Nederlander Jan Dibbets. Deze bedacht *TV as Fireplace*.

In dit kunstwerk fungeerde de televisie na beëindiging van het avondprogramma als haardvuur. Gedurende drie minuten verscheen een brandend haardvuur op het scherm. Het kunstwerk werd van 25 tot en met 31 december 1969 uitgezonden door de Duitse televisiezender WDR III. Op de eerste avond werden de houtblokken aangestoken, geleidelijk groeide het vuur tot een hoogtepunt, om dan weer af te nemen en op de laatste avond als een smeulende hoop uit te doven.

Tekst 8

Nam June Paik

Nam June Paik (1932-2006) was een Amerikaanse beeldend kunstenaar van Koreaanse afkomst. Zijn experimenten met video en televisie uit de jaren zestig en zeventig waren vooral een reactie op de televisie.

In het werk *Magnet TV* uit 1965 beïnvloedde Nam June Paik door middel van magneten de elektronenstraal in het televisietoestel en veranderde daarmee het beeld in allerlei abstracte figuren.

Een uitspraak van Nam June Paik is: "Television has been attacking us all of our lives, and now we can attack it back." (De televisie heeft ons ons hele leven aangevallen, en nu kunnen wij een tegenaanval uitvoeren.)

Tekst 9

Dogtroep

Dogtroep werd opgericht in 1975. Het team van Dogtroep bestond naast de reguliere medewerkers van een theatergezelschap ook uit een groot aantal beeldend kunstenaars en musici. Technici en techniek kregen binnen Dogtroep een belangrijke rol. Dogtroep ontwikkelde door deze bijzondere samenstelling, in combinatie met een experimentele werkwijze, een geheel eigen theatergenre.

Dit genre wordt locatietheater genoemd. Locatietheater wordt opgevoerd buiten de reguliere theaters en is meestal speciaal gemaakt voor één bepaalde plek, vaak in de open lucht.

Tekst 10

Leidsche Rijn

De voorstelling *Leidsche Rijn* van Dogtroep werd gespeeld op de gelijknamige locatie. Leidsche Rijn is een gebied ten westen van de stad Utrecht waar na 2003 een van Nederlands grootste (Vinex)nieuwbouwwijken verrees. Op deze locatie bevond zich voorheen een eeuwenoud landbouwterrein. Voordat de bouw startte, werd er archeologisch onderzoek verricht. Tijdens deze opgravingen werden diverse overblijfselen uit de Romeinse tijd blootgelegd. Dogtroep verwerkte verleden, heden en toekomst van dit gebied in de voorstelling.